

ondanks tegenkanting en twee wereldoorlogen.

Is de wereld sindsdien zoveel 'respectvoller' geworden? Abortus en euthanasie beschouwen velen als bijna vanzelfsprekend, de modaliteiten ervan worden al maar versoepeld. Ondanks alle mooie principes en wetten is er zelden zoveel onveiligheid geweest, zelden zoveel haat, zoveel botsingen tussen culturen en schendingen van de mensenrechten. Wat voor de ene uiting is van vrije mening is in een anders mond racisme. Respect voor het leven, een eeuwige en transcendent begrip, moet blijikbaar telkens opnieuw worden uitgevonden! Precies daarin ligt de blijvende actualiteit van Schweitzer: hij daagt ons uit om zelf ons eigen Lambarene te zoeken.

Bibliografie

- Bentley James, 1989, Albert Schweitzer, de man die een schitterende carrière opgaaf om dokter in Afrika te worden, Infodok Leuven, Nederlandse Bibliotheek en Lectuur Centrum Den Haag.
- Daeter Ben, 2002, Albert Schweitzer, een pionier in het oerwoud, Tifon, Utrecht.
- Emane Augustin, 2013, Docteur Schweitzer, une icône africaine, Payard, Saint-Amant- Montrond.
- Feschotte Jacques, 1952, Albert Schweitzer, Editions Universitaires, Paris- Bruxelles.
- Robbles Harold, 2000, Albert Schweitzer, avonturier voor de mensheid, Piramide, Amsterdam.
- Schweitzer Albert, 1958, *Vrede of atoomoorlog*, Tjeenk Willink, Haarlem.
- Schweitzer Albert, 1960, *Ma vie et ma pensée*, Albin Michel, Paris.
- Schweitzer Albert, 2010, *A l'orée de la Forêt Verte*, Albin Michel, Paris.

Kom en volg mij. Jezus toen en Jezus nu

Griet Van Oyen

Deze korte bijdrage over hoe Schweitzer als theoloog Jezus ziet bevat twee delen. Eerst schets ik een samenvatting van zijn visie op Jezus zoals die te vinden is in zijn levende boek uit 1906 over de problematiek van het onderzoek naar de historische Jezus (Schweitzer 1906; Van Oyen 2008b). Daarna volgt een preek van Schweitzer uit 1904 waarin men enkele krachtlijnen terugvindt van zijn Jezusbeeld.

De historische Jezus volgens Schweitzer

Bij het grote publiek is Albert Schweitzer vooral bekend als arts en voorvechter voor de vrede. Zijn succesrijke reizen in de wereld om zijn hospitaalproject in Afrika te steunen en de Nobelprijs voor de vrede in 1952 (uitgereikt in 1954) hebben daar zeker toe bijgedragen. Maar de eerste academische vorming die deze domineesoon heeft genoten aan de universiteit van Straatsburg was in de faculteiten van filosofie en theologie en wel in het bijzonder in de studie van het Nieuwe Testament. De band tussen

zijn bijbels-theologische inzichten en de uitbouw van zijn verdere loopbaan als geneesheer in Afrika wordt niet vaak uit de doeken gedaan (zie daarover Arnold 2009; Arnold 2013; Luz 2013). Toch is het besluit dat Schweitzer in 1913 heeft genomen om de Westerse wereld achter zich te laten en in het oerwoud te gaan werken niet los te koppelen van zijn visie op wie Jezus was.

Op theologisch vlak kan Schweitzer eigenlijk een vrije en persoonlijke denker genoemd worden (Van Oyen 2008a). Wanneer hij aan het begin van de twintigste eeuw het plan opvat om te onderzoeken hoe men in de kritische exegete van de voorbije tweehonderd jaar het onderzoek naar de historische Jezus heeft aangepakt, komt hij tot de vaststelling dat daarin één belangrijke dimensie uit het denken van Jezus is weggelaten. Met uitzondering van een paar exegeten, zoals bijvoorbeeld Johannes Weiss, wordt er bijna nooit met Jezus' apocalyptische denkweld rekening gehouden. Vóór Schweitzer beschouwde men Jezus als een burgerman die God in de harten van de mensen heeft gebracht en hen op die manier bepaalde ethische leefregels heeft meegegeven. Wie die regels volgt bouwt aan een leefbare samenleving die het rijk Gods wordt genoemd. Schweitzer is bikkelaar in zijn oordeel: deze Jezus is niet de Jezus waar de evangelien voor staan maar de Jezus die de exegeten gevormd hebben als spiegelbeeld van hun eigen beelden over hem! Maar men kan niet zomaar de historische Jezus overplaatsen in onze tijd. Schweitzer wil Jezus terug in zijn joodse context plaatsen, namelijk in het apocalyptisch gedachtegoed dat vanaf de tweede eeuw voor Christus als een religieus denkkader aanwezig was. Het is volgens Schweitzer helemaal niet zo dat Jezus de mensen aanspoort om door een ethisch leven het Rijk Gods op aarde zelf te maken. Wat dan wel? Jezus brengt precies de tegenovergestelde boodschap. Hij kondigt aan dat God zelf zijn Koninkrijk komt installeren én dat het moment van Gods ingrijpen heel binnenkort staat te gebeuren. Dat beeld over Jezus noemt Schweitzer "consequente apocalypiek": Jezus is overtuigd van Gods interventie en als Mensenzoon spreekt

en handelt hij daarnaar. Het sterke zelfbewustzijn van Jezus speelt een grote rol in het Jezusbeeld van Schweitzer. Hij weet dat hij de Messias is maar wil het geheim houden. Hij roept leerlingen om hem te volgen om precies die boodschap te verkondigen (de zendingsrede in Matteüs 10 stond al in Schweitzers jeugd centraal). Maar de zending lijkt niet veel succes te hebben: God grijpt nog steeds niet in. Jezus wil daarom zelf een ultimatum stellen voor de mensen en voor God. Hij neemt het besluit om naar Jeruzalem te gaan en er te sterven. Zo hoopt hij als het ware God uit te dagen om toch een nieuwe wereld te laten komen. Maar Jezus blijft zich te hebben vergist...

Men leest wel eens dat Schweitzer zich verzette tegen het historisch Jezusonderzoek. Uit bovenstaande schets blijkt het tegendeel. Hij was wel kritisch ten aanzien van een specifiek beeld dat men van de historische Jezus had gemaakt in het burgerlijke West-Europa van de negentiende eeuw. Hijzelf meende echter de 'echte' historische Jezus te hebben ontdekt, de man die zo vreemd is voor de moderne mens omdat Hij in een totaal andere, apocalyptische, tijd leefde. Die historische Jezus heeft dus wel degelijk bestaan. Alleen, wij moeten niet proberen hem over te plaatsen naar vandaag. Zo werkt het niet. Hij is een unieke persoon die alleen binnen zijn eigen tijds kader kan begrepen worden. Het is in die optiek dat men de laatste zin van zijn livyige boek over het historische Jezus onderzoek moet verstaan:

Als een onbekende en naamloze komt hij (Jezus) ons tegemoet, zoals hij destijds aan de over van het meer die mannen opzocht die niet wisten wie hij was. Hij spreekt dezelfde woorden: 'Jij daar, volg mij?' En hij confronteert ons met de problemen die in onze tijd moeten worden opgelost. Hij gebiedt. En aan eenieder die hem gehoorzaamt - wijze en eenvoudige mensen - zal hij zich openbaren in alles wat zij in zijn gemeenschap mogen ervaren aan vrede,

arbeid, strijd en lijden, en ze zullen als een onuitsprekelijk geheim ervaren wie hij is... (Schweitzer 1906, 61971: 887)

Is er dan niets aan de historische Jezus dat belangrijk is voor vandaag? Jazeker. Als men het apocalyptische of eschatologische kader – dat toch niet meer het onze is – wegdenkt, dan blijft de charismatische Jezusfiguur over: een man met een enorme autoriteit, een sterke wil en een krachtige “spirit”. Met die wil, die kracht, die geest – het zijn drie woorden die Schweitzer vaker gebruikt – moeten we vandaag proberen in contact te komen en daaruit zelf kracht en geest ontwikkelen. De ontmoeting met Jezus gebeurt “von Wille zu Wille”. Vandaar dat in de sloopassage van zijn boek alleen het woord van Jezus “Jij daar, volg mij” volstaat om in zijn geest te leven. Geloven is daarom: Jezus’ stem horen en hem volgen. Eschatologie behoort op die manier eigenlijk tot de mythologie want ze is als kader van Jezus’ denken van voorbijgaande aard gebleken. Net zoals het Griekse denken en het middeleeuwse denken op een bepaald moment achterhaald bleken te zijn.

De historische Jezus als apocalyptische figuur heeft voor Schweitzer dus geen *directe* betekenis voor het geloof vandaag. Een gevolg van Schweitzers denken over de historische Jezus is dat er eigenlijk heel weinig nood is aan een georganiseerde kerk die rond dogmatische stellingen een geloofsleer opbouwt. Als theoloog is Schweitzer daar niet veel mee bezig. Hij is eerder de man van de praktische kant van de navolging en helemaal niet de theoloog die de juiste leer wil nastreven (Zager 2005). Jezus is een autoriteit voor wie wil leven ontvangen en leven geven.

Onze verhouding tot de historische Jezus moet oprecht en vrij zijn. We doen recht aan de geschiedenis en we maken ons vrij van zijn concrete voorstellingswijzen. Maar we buigen ons voor die geweldige wil die achter die voorstellingen steekt en we proberen die in onze tijd te dienen. Zo wordt die wil in onze wereld geboren tot nieuw

leven en tot nieuwe werkzaamheid die onze voltooiing en die van de wereld bewerkstelligt. Op deze wijze ontdekken we het één-zijn met de oneindige morele wil die in de wereld heerst en worden we kinderen van het koninkrijk van God. (Schweitzer 1906, 61971: 885).

Hier is de band te vinden met Schweitzers levenswerk als arts en voorrechter van de vrede. Hij was zelf bezeten door de wil van Jezus en vond daarin de kracht om zijn zending te volbrengen. In het handelen lag zijn geloofsbeleving. Als we het zo bekijken dan geldt voor Schweitzer eigenlijk hetzelfde als wat hij over zijn collega's theologen schrijft: de Jezus van Schweitzer is een spiegel van Schweitzers persoonlijk leven en denken.

Schweitzer was ook predikant. Hij stelde zich dus dikwijls de vraag hoe hij vanop de kansel zijn visie op de relatie tussen Jezus en de gelovigen op een verstaanbare manier kon verkondigen. Die relatie – zo hebben we gezien – is wel degelijk mogelijk door de eenheid van wil en geest en werken. Jezus is niet gekomen om aanbeden te worden maar om gevolgd te worden. In zijn laatste college over de historische Jezus (29 juli 1908) te Straatsburg zegt hij:

Niet de historische mens Jezus, maar de Geest, die van zijn woord uitgaat, die in elke nieuwe tijd en in elke mens opnieuw krachtig vorm krijgt, die zal de wereld overwinnen en daar kan geen enkel historisch Jezus onderzoek iets aan veranderen (Gräßer – Zürcher 1998: 531).

Het is niet overdreven te stellen dat de ontmoeting met Jezus voor Schweitzer een soort mystiek gebeuren is. Er is een soort transcendentie in het wezen van Jezus dat de tijd overstijgt, de kracht van zijn woord, de geest die hij in zich draagt van onafhankelijk en vrij te zijn tegenover bezit, institutie, macht. De invloed van de spirituele waarheid en ethiek overstijgen de geschiedenis.

Schweitzers denken werd aanvankelijk niet erg positief onthaald. Begrijpelijk. Iedereen voelde zich geïrriteerd want in zijn vaak scherpe taal nam hij alle voorafgaande exegese op de korrel. Maar merkwaardig genoeg moesten we vaststellen dat de meest verspreide visie op de historische Jezus in de twintigste eeuw die van de eschatologische Jezus is geweest. Men kon niet meer om Schweitzer heen. Zijn invloed is in die zin ook op theologisch vlak onmetelijk groot geweest, want niet alleen in de Bijbelwetenschappen maar ook in het systematisch denken moest men een plek geven aan de eschatologie. Denk maar aan de bekende uitdrukking dat het koninkrijk van God er "reeds, maar nog niet" is. Of aan de theologie van de hoop die in de jaren 1960-1980 hoogtij vierde. Slechts vanaf de jaren 1980 kwam er vanuit Amerika een stroming op gang van bijbelwetenschappers die Jezus meer als een wijze goeroe zagen die zijn wijsheid uideelde. Ze konden het niet eens zijn met Schweitzers visie op Jezus als een eschatologische profeet. Maar de kritiek op die nieuwe benadering was zo heftig dat de slingerbeweging momenteel ergens in het midden tot rust aan het komen is. Wijsheid, ethiek én eschatologie hoeven elkaar niet noodzakelijk uit te sluiten.

Voor de toekomst van de theologie en de Bijbelstudie blijven als gevolg van Schweitzers onderzoek enkele onderwerpen nog steeds actueel. Zo is het aanvaard dat men eigenlijk niet over *de* historische Jezus kan spreken maar steeds over historische Jezusbeelden waarbij het denken en het leven van elke onderzoeker in zijn tijd en context een rol speelt. Men zal moeten leren denken met verschillende visies op Jezus en in dialoog elkaar proberen te respecteren. In onze ontkerklijkte wereld is het bovendien meer dan ooit een uitdaging voor de academisch gevormde theologen op een verstaanbare manier te verwoorden hoe precies de band tussen de historische figuur Jezus en het geloof in de verzen Christus vandaag in elkaar steekt. Het beste doen ze dat op een manier die

verstaanbaar is voor gelovigen, andersgelovigen en andersdenkenden. Dat er daarbij misschien heilige huisjes over het nog steeds te invloedrijke mythologische wereldbeeld zullen moeten worden aangepakt lijkt me voor de hand te liggen.

Schweitzer aan het woord. Een homilie uit 1904

In het tweede deel van deze bijdrage wil ik op een heel concrete manier, aan de hand van een tekst van Schweitzer zelf, illustreren hoe zijn denken vorm krijgt in de 'vertaling' naar zijn gemeenteleden. In de Nederlandse vertaling van een preek uit 1904 die hieronder volgt ziet men hoe de relatie tussen Schweitzers denken, zijn verkondiging en zijn leven zichtbaar is. Wie naar hem luistert voelt de gedrevenheid van iemand die gegrepen is door de wil van Jezus. Hij geeft zijn ziel bloot. Men moet vanzelfsprekend abstractie maken van de taal aan het begin van de twintigste eeuw, maar de ideeën van Schweitzer zijn duidelijk aanwezig. Tot geloof komen betekent een spiritueel contact met Jezus en dan vooral met zijn wil nastreven. Daarbij is de eerste stap dat men zich aangesproken weet door de roepstem van Jezus: "Kom en volg mij". Dat besef een opdracht te hebben is wat ook Schweitzer in zijn leven heeft gedreven. Het gevoel van kleinheid en zondigheid is niet iets dat ons drijft naar God, maar het is eerder omgekeerd. Wie dicht bij de goedheid van God staat zoals die in Jezus zichtbaar is, die zal zelf beseffen hoe klein hij eigenlijk nog is. Dat gevoel van nietigheid ten aanzien van de kracht van God in Jezus is slechts de tweede stap. Men wijst er soms op dat de Jezus van Schweitzer iemand is die boetvaardigheid beleeft om de zonden en de fouten van anderen te dragen. Dat is onmiskenbaar een deel van de spiritualiteit van Schweitzer. Hij ontwikkelt die minder in zijn geschriften over de historische Jezus maar eerder in zijn preken, brieven en toespraken waar hij het dikwijls over "boete" heeft. En Schweitzer zelf beschouwt zijn eigen zending soms ook als een

soort boetedoening voor het kwaad dat in de wereld wordt aangereicht. Toch is bij een aandachtige lezing van deze preek het juist de bedoeling van Schweitzer om die boete niet op de eerste plaats te zetten. Het is het appèl dat van Jezus uitgaat dat belangrijker is.

Men voelt in alles wat Schweitzer schrijft over Jezus dat hij hem bewondert als zijn held. In hetzelfde jaar waarin hij deze preek heeft gehouden (1904) schrijft hij aan zijn vriendin en latere vrouw Helene Bresslau:

Ik veroorloof me even om ketterers te doen! Alleen maar Jezus te kennen, als enige religie zijn werk voort te kunnen zetten, niet meer te kunnen verdragen wat het christendom aan plebeïsch en vulgair heeft... Ik begrijp hem, de enige Grote, en ik ben zijn discipel. (Schweitzer – Bresslau 1992: 68; brief van 1 mei 1904).

In 1966 werden zeventien “Straatsburgse preken” uit de periode 1900-1919, alle gehouden in de Nicolaïkerk in Straatsburg, postuum uitgegeven door Ulrich Neuenschwander. Het boekje dat ondertussen in het Duits aan zijn derde druk is (1993) werd ook in het Nederlands vertaald (zie in de bibliografie bij Schweitzer 1966). In bijlage breng ik een eigen vertaling van de vierde preek. Schweitzer hield die op 24 april 1904 ter gelegenheid van de eerste zondag na Pasen. Ik heb de cursieve tekst in het Duits cursief gelaten en ik heb de citaten uit de Bijbel tussen aanhalingstekens geplaatst. Voor de rest is de alinea-indeling behouden. Het valt op hoe weinig Schweitzer de naam Jezus gebruikt en het meestal over “hij/hem” heeft.

**“Zie, ik ben bij jullie alle dagen tot aan het einde van de wereld”.
(Martius 28,20)**

Hier hebben we een woord als een zonsopgang. Als stond men op een hoge berg en zag men de verste heuvels en dalen door een lichtstraal verlicht. “Ik ben met u, tot aan het einde der wereld”. Het zijn de laatste woorden van de Verrezenen aan zijn leerlingen. Voor velen onder ons kan het zijn dat die woorden een beetje aan schoonheid inboeten omdat ze moeilijk kunnen aanvaard worden dat Jezus na zijn menselijk bestaan nog in gewone mensentaal tot zijn leerlingen heeft gesproken. Ik ben echter van mening dat het eerst en vooral op de eeuwige waarheid aankomt. De context van die zin waarin de Verrezenen zich tot zijn leerlingen richt om hen te sterken en te troosten, is eigenlijk een symbool, een parabel. Waar het voor ons op aankomt is of we begrijpen wat het betekent, of we het reeds zelf ervaren hebben: “Ik ben bij jullie”.

Welke innerlijke kracht gaat er niet reeds uit van geestelijke gemeenschap tussen mensen! Hoe arm zijn ze niet, de mensen die geestelijk eenzaam zijn, die niemand hebben, die hen begrijpt of bemoeit. Dubbel arm zijn ze, wanneer ze zelfs de nood daaraan niet hebben! *Hoe verder men in het leven vooruit gaat, des te meer begrijpt men hoe de echte kracht en het echte geluk ons geschenken worden door die mensen die voor ons iets betekenen op geestelijk gebied. Of ze nabij of ver zijn, of ze nog leven of gestorven zijn, we hebben ze nodig om de weg door het leven te vinden. Een bet goede dat we in ons hebben wordt pas door hun geestelijke nabijheid levend en werkzaam. Wanneer ik de uitdrukking “eeuwig leven” hoor, dan denk ik niet in de eerste plaats aan het vrede- en vreugdevolle bestaan van diegenen die “overwonnen” hebben. Ik denk aan het eeuwige leven zoals het mij geopenbaard wordt door degenen die er niet meer zijn of wel nog zijn: die mensen die ik nabij voel, niet als aardse wezens, maar als geestelijke wezens. En als aardse mensen met hun zwakheden en gebreken zo veel voor ons kunnen betekenen, hoeveel te meer dan diegene, in*

wie al het zuivere, al het geestelijke, al het eeuwige aanwezig is. In dit woord "Ik ben bij jullie" ligt het lot van elk menschenleven. Wie in staat is te zeggen 'Ja, zo is het, ik weet wat het is, geestelijke nabijheid', die is rijk en gelukkig. De anderen, die dit niet in het leven ervaren, zij zijn arme, arme mensen, zelfs als ze het niet zelf vermoeden.

Maar hoe kunnen we hem vinden? Hij is daar, werkelijk, in de evangeliën en in de leer van de kerk. In de evangeliën staat zijn leven op aarde beschreven en in de kerkelijke leer staat wat hij voor ons betekent. En toch gaan zo velen aan hem voorbij, ze vinden hem niet en ze leven hun leven zonder zijn geestelijke nabijheid werkelijk te bespeuren. Ik bedoel niet enkel die mensen die van harte zouden willen geloven en die hem toch niet zo persoonlijk kennen dat ze zijn ogen op hen voelen rusten en hun wil in de zijne voelen opgaan. Ik bedoel diegenen die zijn nabijheid niet op die manier ervaren hebben, dat alles wat ze lezen en horen over geestelijke gemeenschap met hem slechts een zwakke uitdrukking is voor hoe zij zijn nabijheid gewaarworden. Want geestelijke gemeenschap is iets wat alle woorden en alle voorstellingen ver achter zich laat, iets wat men beleeft maar niet beschrijven kan.

Maar goed, hoe kan het eigenlijk dat die Jezus van de evangeliën, die redder volgens de kerkelijke leer, als een levend geestelijk wezen in ons leven binnentreedt? Jullie herinneren je dat er in de brieven van Paulus staat: "Ik wil op menselijke wijze tot u spreken". Welnu, zo wil ook ik op menselijke wijze tot u spreken, want ik vrees dat er vandaag de dag niet voldoende op menselijke wijze over hem wordt gesproken. Op Goede Vrijdag, wanneer we hier diep geschokt zijn dood herdachten, begon men in Frankrijk zijn beeld uit de rechtszalen – die plaatsen waar hij tot op heden op de rechtbanken had neergekeken – te verwijderen. Het kan niet anders dan dat nog nooit iemand op menselijke wijze tot de verantwoordelijken van deze actie heeft gesproken. Ze kennen hem alleen uit dode formules en doctrines. En daarom denken ze

dat hij alleen tot het kerkinstituut behoort en hebben ze geen respect voor zijn eenvoudige, menselijke grootheid. Heel vaak denkt men dat de wereld de weg naar hem niet meer vindt omdat hij herteid is geworden tot een leer, zoals er prachtige oude kathedralen zijn die niet meer in hun grootsheid te bewonderen zijn omdat er huizen tegenaan gebouwd zijn. Men moet ook rond Jezus ruimte creëren.

Misschien vergis ik me, maar ik denk dat velen vergeefs wachten om zijn nabijheid te ervaren of om te voelen hoe de woorden "Ik ben bij jullie" in hun leven wordt vervuld. Ze wachten en wachten tot uiteindelijk die levende gemeenschap met hem – het moment waar toch de echte religie aanvangt – voor hen iets ongrijpbaars en onbereikbaar wordt, iets wat dan niet plaatsvindt en waar ze dan maar van afzien. Wanneer we op de hoogte zouden zijn van het religieuze leven van mensen die we ontmoeten, ook van velen die elke zondag met ons in de kerk zitten, dan zouden we vaststellen dat er veel stil en onvervuld verlangen aanwezig is en veel onzekerheid omtrent de levende, geestelijke gemeenschap met hem en zijn nabije ervaring.

Het is alsof ze een valse voorstelling van hem hebben gemaakt. Ze verwachten een heiland als rooster; en inderdaad, hij heeft zich aan velen die in zonde en ellende verkeerden als trooster geopenbaard. Maar toch – jullie zullen me wel correct verstaan ook al kan ik het slechts kort en niet helemaal perfect zeggen: het is iets als het ware onnatuurlijks wanneer iedere mens in zijn leven zou moeten zitten wachten op een bijzondere gebeurtenis of een innerlijke ervaring, zoals bijvoorbeeld Augustinus of Luther, waarin Jezus dan aan hem zou verschijnen. Dat is niet de weg die aan iedereen gegeven is. Ik bedoel het volgende. Veel mensen vandaag vinden hem niet omdat ze een moment van bijzondere behoefte aan troost verwachten waarop hij zich dan zou manifesteren. En omdat dit moment niet komt, komt ook hij niet tot hen. Maar hoe maakte hij zich initieel aan de leerlingen bekend? Niet als een troostvolle verlosser. Hij manifesteert zich niet aan

zeer ongelukkige mensen met de woorden "Kom, ik zal jullie troosten". Neen, het zijn gezonde mensen die sterk in het leven staan tot wie hij zegt: "Kom, ik zal jullie menselijke maken, dat wil zeggen, jullie moeten meewerken aan mijn levenswerk". Is het niet betekenisvol dat hij juist voor de zin "Ik ben bij jullie alle dagen tot het einde van de wereld" het bevel geeft om zijn werk voort te zetten: "Ga naar alle hoeken van de wereld en onderricht alle volkeren". Dat woordje "ik" in de zin "Ik ben bij jullie" drukt vooral een wil uit. Het betekent: ik laat jullie niet los, jullie moeten mijn levenswerk voortzetten. En op die manier gaat die zin "Ik ben bij jullie" over de ganse wereld verder van geslacht op geslacht. *En wanneer ze zijn levenswerk verder zetten, door voor hem te strijden en te werken, dan pas hebben ze ervaren wat "Ik ben bij jullie" betekent. En deze ervaring is vandaag nog steeds dezelfde: de natuurlijke weg naar hem bestaat erin mee te werken aan zijn werk. Uit deze eenheid van werken ontstaat een nog sterkere gemeenschap van geestelijk leven, een persoonlijke omgang met hem. Is het niet reeds mooi in de geestelijke omgang tussen mensen? – *Wij ons nabij gevonden zijn zijn iets gaan betekenen voor ons omdat eenzijdig streven, een identiek ideaal ons niet ben verblind. Dat bondt ons met mensen bij elkaar met wie we anders niets gemeenschappelijks hebben en met wie we anders niet zouden overkomen. Zo moet ook onze wil opgaan in Jezus' almachtige wil. Dan wordt er een gemeenschap met hem gereed en danervaant men wat het betekent: "Ik ben bij jou".**

Wanneer ik het christendom op menselijke wijze zou verkondigen, zou ik aan alle twijfelaars en aan al diegenen die tevergeefs verlangen zijn levende nabijheid te ervaren zeggen: Oké, stel je laat alles vallen en er blijft slechts één ding over, namelijk dat bij een mens is die het recht heeft van je te verlangen dat je meewerkt aan het werk dat hij is begonnen, en dat je dat zouden willen doen, dan zal reeds zijn heerlijke nabijheid over jullie komen, en je zal rijker en rijker worden, rijker dan je je ook maar zou kunnen voorstellen!

Dat is een gedachte waar ik steeds weer op terugkeer en waarvan ik uitga, een gedachte die voor mij als een lichtplek in het woud is, waar alle

paden op gericht zijn, omdat ze een troost was en nog is. Men hoort wel eens zeggen dat theologiestudenten een heftige strijd doormaken wanneer de twijfel hen overmant bij de nauwegezette studie en het onderzoek van de christelijke leer en geschiedenis. *Ik kan niet uit ervaring spreken want ik heb die gemoedsstoestand geen seconde ervaren. Ik zei altijd tot mezelf: Zelfs indien alles weg zou vallen, dat ene blijft, dat mij – arme en zwakke mensen – zijn werk mogen verder zetten en daardoor ons leven, denken en streven en al ons doen geteeld wordt. Is dat niet voldoende, meer dan voldoende om tot ware vreugde, ware zaligheid en vrede te komen? En door op die manier zijn geestelijke nabijheid als een zekerheid te ervaren, heb ik nooit twijfel of geloofskrisis gekend.*

Misschien zullen jullie zeggen: "Dat is een veel te weinig deemoedige religieuze beleving, omdat men de verlosser als een gelijkberechtigende en niet als een deemoedige, gebroken mens vindt". Ik geloof dat nederigheid en deemoed vanzelf komen. Wie heeft niet ooit eens in de schaduw van een grote berg gestaan en heeft zich niet klein gevoeld? "Ik ben bij jullie alle dagen" – *daarin ligt ook iets van "Ik ben bij jullie alle dagen om jullie klein te maken". Want wat doen wij voor hem, dat we het recht zouden hebben om ons zo te voelen dat we hem dienen? Jullie kennen allemaal de legende van de heilige Christoffel die een kind over een rivier moest dragen. Het werd steeds zwaarder en zwaarder tot het hem helemaal deed op de knieën gaan. Welnu, in dat "Ik ben bij jullie" ligt zo iets dat ons neerdukt. Want wie hem nabij voelt, die wordt klein gemaakt door hem. Alleen wie hem nabij ervaren weten hoe onheilig en hoe zondig hun wil is. Ja, in alle eerdigheid, alleen zij weten wat zonde betekent.*

Tenslotte nog dit. "Ik ben bij jullie, om jullie te troosten en om jullie op te tillen uit de wereld en zijn besommetingen". Wie de geestelijke gemeenschap met hem beleefd, wie vragen tot hem richt waarop een antwoord komt, die weet dat er niets op aarde is, geen ongeluk, geen zorgen, geen ellende, die groter zijn dan de troost die men van hem ontvangt. Zo heeft hij de leedelingen bemoeidigd in tijden van vervolging en verlatenheid, in hun strijd en

doodsnood konden zij hem horen zeggen: "Ik ben bij jullie". Staat er niet op elke bladzijde van de brieven van Paulus geschreven: "Jij is met mij"? Jullie herinneren toch deze woorden: "Ik ben tot alles in staat door diegene die me krachtig maakt, Christus". – Zo komt ook de rijkdom van eindeloze troost over al wie in gemeenschap met hem leeft. – Zalig wie die gevonden heeft!

Gods goedheid jegens ons is een dermate groot geschenk dat men haar niet onverschillig mag aannemen.

Bibliografie

- Arnold Mathieu, 2009, *Albert Schweitzer et la Vie de Jésus. La place de la Geschichte der Leben-Jesu-Forschung dans son oeuvre théologique et humanitaire*, in *Etudes théologiques et religieuses* 84, p. 513-534.
- Arnold Mathieu, 2013, *Albert Schweitzer. Les années alsaciennes* (1875-1913), Straatsburg.
- Gräßer Erich - Zürcher Johann (red.), 1998, *Straßburger Vorlesungen (Werke aus dem Nachlaß, vol. 2)*, München. In die postume bundel: *Schlüßvorlesung des Köllees: Geschichte der Leben-Jesu-Forschung von Reinarus bis zur Gegenwart* (29.7.1908), p. 524-531.
- Luz Ulrich, 2013, *Albert Schweitzer als Theologe*, in *Berlis Angela* e.a. (red.), *Albert Schweitzer. Facetten einer Jahrhundertgestalt* (Berner Universitätschriften), Bern, p. 63-86.
- Schweitzer Albert – Bresslau Helene, 1992, *Die Jahre vor Lambarene. Briefe 1902-1912*, München.
- Schweitzer Albert, 1906, *Von Reinarus zu Wrede. Die Geschichte der Leben-Jesu-Forschung*, Tübingen, 1906; *Geschichte der Leben Jesu Forschung*, Tübingen, 1913 (gewijzigde en vermeerderde uitgave); (*Gesammelte Werke*, vol. 2), Berlijn, 1971. Van het voorwoord, hoofdstuk 21 ("De oplossing van de consequente eschatologie") en

- hoofdstuk 25 ("Nabeschouwing") van deze zesde editie bestaat een Nederlandse vertaling (M. de Goeij) met inleiding en epiloog van de hand van de Nederlandse nieuwtestamenticus C.J. den Heyer, 1981, *Jezus. Capita selecta uit Schweitzers theologie*, Den Haag.
- Schweitzer Albert, 1966, ³1993, *Straßburger Predigten*, red. U. Neuschwander (Becksche Reihe 307), München; Nederlandse vertaling door C.B. Burger (1980), *Straatsburgse Preken*, Den Haag.
- Van Oyen Geert, 2008a, *Albert Schweitzer: theologie beleven met hart en ziel*, in Id. (red.), *Albert Schweitzer voor het leven*, Budel, p. 9-21.
- Van Oyen Geert, 2008b, *De betekenis van Albert Schweitzers Jezusboek*, in Id. (red.), *Albert Schweitzer voor het leven*, Budel, p. 47-68.
- Zager Werner, 2005, *Albert Schweitzer und das freie Christentum. Impulse für heutiges Christsein*, Neukirchen.